

VI. BÖLÜM- EVLİLİK

6. Evlilik

Evlilik çoğu kez yeni bir çekirdek ailenin temelidir. Hiçbir evlilik tanımı tüm toplumlara kolayca uygulanabilecek kapsamda değildir. Evlilik, kadının doğurduğu çocuklar her iki eşin meşru evladı olarak kabul edilmesi için, erkek ve kadın arasında kurulan bir birliktir. Evlilik kültürel olarak evrensel olmasına karşın, her zaman aynı tip aile örgütlenmesine yol açmaz. Çok doğru olarak evliliğin bir cinsel işlevi vardır. Evlilik ile çocukların meşru kılınması ve böylece onların toplumsal haklarının var olması sağlanır. Ekonomik işlev özellikle üretim ve tüketimi kendine yeten toplumlarda önemlidir. (Kottak 2001: 396-397)

Evlilik; kadın ve erkeğin birbirleri üzerinde cinsellik kullanım haklarına sahip olmalarını sağlayan bir sözleşme sonucu oluşan birlikteliktir. Çoğu toplumlarda eşler aynı hanenin üyeleri olarak birlikte yaşıyor olsada bu durum bütün toplumlar için geçerli değildir.

Dünya üzerindeki bir çok evlilik tek eşliliğe doğru giderken, bazı toplumlarda bir bireyin çok sayıda eşle evlenmesi onay görmektedir. Evlilik, sosyal, ekonomik, yasal güçlerle desteklenir. Eşleşme biyolojik, evlilik kültürelidir. (Haviland 2002: 263)

Aile ve evlilik birbirini tamamlayan iki temel kavramdır. Evlilik bir kurum olmasına karşılık aile toplum içinde en küçük ve en temel sosyal gruptur. Buna göre aile denilen sosyal birliğin kurulması için gerekli bütün yolları, kuralları içeren sosyal kuruma evlilik denir.

Dünyanın her yerinde eş seçiminde yasaklar üzerine kurulmuş kısıtlamalar vardır. Bu yasaklardan evrensel olanı akrabalar arasındaki cinsel ilişkidir. Birbirine soy bağı ile bağlı bulunan ya da aynı soydan sayılan kimseler arasındaki cinsel ilişkiye ve ya buna izin veren evliliğe ensest (fücur) adı verilir. Anne ile oğul, baba ile kız, kız kardeş ile erkek kardeş arasındaki cinsel ilişki ya da buna izin veren evlilikler ensesttir. (Aile Antropolojisi Basılmamış Ders Notları,2008)

Eş seçme bir tercih sorunu olarak düşünülebilir. Evlenmelerde duygusal bağ ve romantizm yerine çıkar ilişkileri, soy devamı ve mevcut uyumun sürdürülmesi geçerlidir. Ekonomik uğraşları bakımından geleneksel tarımcı ve hayvancı olan kültürlerde bireysel tercih yerine ailesel tercihlerle gerçekleşen evliliklerin yaygın olduğu görülür. Bu tür aileler arası dayanışma, uyumun devam ettirilmesini amaçlayan tercihli evlilikler temelde çıkar esasına

dayanır. Kısaca özetlenen evlilikle ilgili genel bilgilerden sonra Tepeköy'deki evlilik yapısıyla ilgili özellikleri inceleyelim.

Evlilik tüm kültürlerde olduğu gibi Tepeköy'de de insan yaşamı içinde çok önemli bir aşamadır. Konuşulan kadınların %84.8'inin eşlerinin de kendilerinin de ilk evlilikleridir. Genç hane başkanı grubu içinde 21; yaşlı hane başkanı grubu içinde 18 kadının ve eşlerinin ilk evlilikleri ile ilgili olan bilgiler üzerinden Tepeköy'deki evlilik özellikleri incelenmiştir (Tablo:C-1). Tablolarda kullanılan E1K1 ibaresi erkeğin ve kadının birinci evliliklerini yansıtmaktadır. C grubu tabloları Tablo:C-1 hariç E1K1 evliliklerin N'i dikkate alınarak oluşturulmuştur.

6.1 Evlilik Yaşı, Nikah Şekli ve Eş Seçimi

Kırsal bölgelerde küçük yaşta evlilik yapmak geleneksel bir özellik olarak düşünülebilir. Ülkemizde özellikle Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde evlilik yaşı kadınlarda 13-15 yaşa kadar düşmektedir. Evlilik yaşı bize bir topluluğun sosyal yaşantısı, eğitim durumu, kültürel özellikleri hakkında ipuçları vermektedir. Aynı zamanda anne-baba olunan yaşı değerlendirmemizde etkin olduğundan toplumsal boyutta önem taşımaktadır. Tepeköy'de kadınların ortalama evlilik yaşları yasal evlenme yaşının altındadır. Tepeköy'deki kadınların ortalama evlilik yaşları 17.1'dir. Tablo: C-2 incelenirken ana ayırım yapılan başlıklar değerlendirildiğinde zaman içinde evlilik yaşında büyük farklılıklar olmadığı yine de -60 yaş hane başkanı grubundaki kadınların daha geç yaşta evlendikleri görülmüştür.

Türkiye genelinde erkeklerin kadınlardan daha geç yaşta evlendikleri söylenebilir. Bu durum çalışma hayatı, askerlik, vb. nedenlere bağlı olabilir. Tepeköy'de de erkeklerin ilk evliliklerini kadınlardan daha geç yaşta yaptıkları saptanmıştır. Erkeklerde evlilik yaşı ortalama 20.7 olarak hesaplanmıştır (Tablo:C-3).

Evliliğin meşrulaştırılması için çeşitli ritüeller yapılmaktadır. Bunlardan biri de nikahtır. Kanunsal bir boyutu da olan nikahın toplum içinde dini açıdan işlevi de yadsınamaz. Bu yüzden konuşulan kişilere dini ve resmi nikah yapma durumları sorulmuştur. Hem dini nikah hem resmi nikah yapan kişilerin çoğunlukta olduğu gözlenmiştir. E1K1 olarak belirlenen 39 kişi vardır. Bunların %92.3'ü hem resmi hem dini nikah yapmıştır (Tablo:C-4). Grafik: 3 incelendiğinde yaşlı hane başkanı grubunda yalnız resmi nikah yapan kadının olmadığı anlaşılmaktadır. Yine aynı grafikte genç hane başkanı grubundaki kadınların yalnız dini nikah yapmadığı görülür. Hangi nikahın daha önce yapıldığını gösteren Tablo:C-5'e bakıldığında

resmi ve dini nikahın önce yapılma durumu her iki grup içinde dengede görünmektedir. Evlilik her iki grupta da daha fazla oranda resmi nikahtan sonra başlamaktadır (Tablo:C-6).

Genç hane başkanı grubunda da yaşlı hane başkanı grubunda da eş seçimi yüksek oranda görücü usulü ile gerçekleştirilmektedir (Tablo:C-7). Görücü usulü evlilikler kafa yapısı ve geleneksel niteliklere, sosyal ortamların sınırlı oluşuna bağlı olarak kırsal yerlerde yaygındır. Bununla birlikte genç hane başkanı grubunda görücü usulü evlilik oranının daha yüksek olması çarpıcı bir veridir. Modernleşme hızıyla kentlerde bireysellik artarken kırsal yerlerde bu durumdan pek söz edilemez. Tepeköy'de geleneksel nitelikler korunmaya devam etmektedir. Evlilik adetlerine de köyün bu yapısı yansımaktadır.

6.2 Evliliğin Geçtiği Aşamalar ve Özellikleri

Görücü usulü evliliklerin ağır bastığı Tepeköy'de evlilik aşamalarında da geleneksel yapıdan vazgeçilmez. Görücü, kız isteme, söz, nişan, kına gecesi, nikah, düğün evlilik sürecinde yapılan aşamalardır. Bunların yanında soruşturma, çeyiz serme, duvak çok fazla olmasa da yapılan geleneksel ritüeller arasındadır (Tablo:C-8).

Tepeköy genel olarak akraba evliliklerinin yaygın olmadığı bir yerdir. Mülakatlar yapılırken kadınların akrabalık evliliğinin sakıncalarını bildikleri gözlemlenmiştir. Çevre tarafından hoş karşılanmama, dışlanma da akrabalık evliliğinin tercih edilmeme sebeplerindedir. Genç hane başkanı grubunun % 71.4'ünün,yaşlı hane başkanı grubunun % 77.8'inin evliliklerinde eşler arasında akrabalık yoktur (Tablo:C-9).

Konuşulan kişiler arasında evlenirken nişan yapan toplam 26 kişi vardır. Bunların %61'i nişanlarını evlerinde ya da bahçelerinde yapmıştır. Bu konuda genç hane başkanı ile yaşlı hane başkanı grubunda göze çarpan farklılıklar yoktur. Bunun yanında düğünler daha coşkulu bir şekilde köy meydanında yapılır (Tablo:C-10,Tablo:C-12). Tepeköy 'de nişanda genel olarak ikram yapılmaz ikramlar düğünlerde daha çok yapılır. Bu nişanın ilk adım olması ve belirsizlik taşımasından dolayıdır. Düğün garantili bir aşama olarak görülür ve yapılan ikram ile evlilik herkese duyurulur, mutluluk ve gurur hem dost hem de düşman ile paylaşılır (Tablo:C-11,Tablo:C-13).

Tepeköy’de konuşulan kadınların tamamının nişan ve düğününde davet yapılmıştır. Genç hane başkanı grubu ve yaşlı hane başkanı grubu karşılaştırılacak olursa her iki grup içinde hem nişan hem düğünde davetin hopörler ile yapıldığı söylenebilir (Tablo: C-14,Tablo:C-16).

Evlilik aşamalarında eşlerin ve ailelerin birbirlerine hediye vermeleri geleneksel olarak kırsalda daha yaygın bir adet olarak sürdürülmektedir. Tepeköyde eşler evlenirken birbirlerine bohça içinde kumaş, pijama, havlu vb. hediyeler verirler. Tablo:C-18’e bakıldığında genç hane başkanı grubunda %71.4 oranında evlilik aşamalarında eşlerin birbirlerine bohça verdiği görülmektedir. Bu oran yaşlı hane başkanı grubunda % 55.6’dır. Genel toplamda % 64.1 yüzdesiyle eşlerin birbirine bohça verdiği hesaplanmıştır. Bohça veren kişiler hediyelerini kız isteme, nişan, nikah, düğün aşamalarında vermektedir. Genel toplamda en çok hediye verilen aşama nikah ve düğündür (Tablo:C-19).

Bohça verme adeti gibi takı-para takma merasimi de evlilikte özellikle düğünlerde gerçekleştirilen bir adettir. Akrabalar ve misafirler düğünde yeni evli çifte destek ve hediye amaçlı altın takı ya da para takarlar. Evlilik aşamalarında genç hane başkanı grubunda takı takma adeti daha yaygındır. Takı takılan aşamalar olarak nişan ve düğün dikkat çekmektedir (Tablo:C-20,Tablo:C-21). Tepeköy’de evlilik aşamalarında para takma adeti takı takma adetinden daha yaygındır. Konuşulan kadınların %74.4’üne evlenirken nişan ve düğünlerinde para takılmıştır (Tablo:C-22,Tablo:C-23).

6.3 Evlenen Çiftin İlk Yerleşme Yeri

Evlilikte genel olarak geleneksel özellikleri devam ettiren Tepeköy halkı evlendikten sonra yerleşme yeri kararında da bu özelliğini korumaktadır. Her iki grup içinde bu geçerlidir. Genel toplamda %64.1 oranında evlendikten sonra erkeğin baba evine yerleşilir (Tablo:C-24). Ancak şu konuya değinmekte fayda vardır. Bu özgürce alınan bir karar olmayabilir. Ekonomik nedenler, aile baskısı, kişisel nedenler etken olarak kabul edilebilir. Saha araştırması içinde konuşulan kadınların hepsi ‘ev ev üstüne olmaz’ düşüncesindedir. Ancak büyüklerine saygı duyduklarını ve onlara bakmakla sorumlu olduklarını da belirtmişlerdir. Bu yaklaşım kırsal yerlerde ana-ata kavramına sadık kalındığının göstergesi olarak yorumlanabilir.